

Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень
УДК 340

Бондар Наталія Анатоліївна

*доктор філософії зі спеціальності 081 «Право»,
доцент кафедри державно-правових дисциплін та українознавства
Сумський національний аграрний університет*

Bondar Natalia

*PhD in Law, Associate Professor of the
Department of State, Legal and Ukrainian Studies
Sumy National Agrarian University
ORCID: 0000-0001-8036-9083*

Шпак Артем Ігорович

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 081 «Право»
Сумського національного аграрного університету*

Shpak Artem

*Student of the second (Master's) Level of higher Education
Specialty 081 "Law"
Sumy National Agrarian University*

ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВНИКА INTEGRITY AS THE PRINCIPLE OF LAWYER'S ACTIVITY

***Анотація.** В статті розглядається поняття «доброчесності» як принцип діяльності правника. Доброчесність визначається багатогранним поняттям та є предметом дослідження не лише юридичних наук, а й філософських. Перш за все, доброчесність виділяють як оціночну якісну діяльність, як критерій відповідності посаді, як стандарт етичної поведінки у виконанні повноважень тощо. Актуальність обраної*

тематики зумовлена тим, що сьогодні відсутні наукові розвідки з проблематики визначення доброчесності як принципу діяльності правника.

Аргументовано, що чесність є ключовим етичним принципом, який відіграє важливу роль у побудові відносин у суспільстві, але, на наше переконання, доцільно застосовувати принцип доброчесності, адже це поняття ширше і включає в себе більш широкий спектр моральних цінностей та відображає чесність людини, її здатність діяти відповідно до високих стандартів моралі та етики. Чесність вимагає правдивості та чесного відображення фактів, тоді як доброчесність охоплює широке коло цінностей, включаючи справедливість, милосердя та інші аспекти.

За результатами аналізу нормативно-правових актів зроблено висновок доброчесність є важливою передумовою довіри до правосуддя, що витікає з положень міжнародного та національного законодавства. Досліджуючи доброчесність, як принцип діяльності правника, необхідно зазначити, що він має бути дослідженим не лише з огляду на діяльність судді. Цей принцип є фундаментом для ефективної та справедливої правової системи та відіграє важливу роль у забезпеченні рівності, справедливості та захисту прав людини. Дотримання принципів доброчесності в професійній діяльності є необхідним для підтримання довіри до правової системи в умовах сталого розвитку та забезпечення справедливості. Це створює основу для ефективної роботи правничої професії на користь суспільства та правосуддя.

Ключові слова: доброчесність, принцип, правова категорія, національне законодавство, етичні стандарти, діяльність правника.

Summary. *The article deals with the concept of "integrity" as a principle of a lawyer's activity. Integrity is defined as a multifaceted concept and is the subject of research not only in legal sciences, but also in philosophy. First of all, integrity is distinguished as an evaluative qualitative activity, as a criterion of*

suitability for a position, as a standard of ethical behavior in the performance of powers, etc. The relevance of the chosen topic is determined by the fact that today there is no scientific research on the problem of determining integrity as a principle of a lawyer's activity.

It is argued that honesty is a key ethical principle that plays an important role in building relations in society, but, in our opinion, it is appropriate to apply the principle of integrity, because this concept is broader and includes a wider range of moral values and reflects the honesty of a person, his ability to act according to high standards of morality and ethics. Honesty requires truthfulness and honest representation of facts, while integrity encompasses a wide range of values, including justice, mercy, and other aspects.

According to the analysis of normative legal acts, it was concluded that integrity is an important prerequisite for trust in justice, which follows from the provisions of international and national legislation. When studying integrity as a principle of a lawyer's activity, it should be noted that it should be studied not only with regard to the activity of a judge. This principle is the foundation for an efficient and fair legal system and plays an important role in ensuring equality, justice and the protection of human rights. Adherence to the principles of integrity in professional activity is necessary for maintaining trust in the legal system in conditions of sustainable development and ensuring justice. This creates the basis for the effective work of the legal profession for the benefit of society and justice.

Key words: *integrity, principle, legal category, national legislation, ethical standards, activity of a lawyer.*

Постановка проблеми. Добросьність, безумовно, є одним з ключових принципів професійної діяльності правника. Вона передбачає відповідальність, чесність та дотримання етичних норм при здійсненні практичної діяльності. Правник, який керується принципом добросьності,

має дотримуватися законів та моральних стандартів у всіх аспектах своєї професійної діяльності. Перш за все, доброчесність виділяють як оціночну якісну діяльність, як критерій відповідності посаді, як стандарт етичної поведінки у виконанні повноважень тощо. Актуальність обраної тематики зумовлена тим, що сьогодні відсутні наукові розвідки з проблематики визначення доброчесності як принципу діяльності правника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Узагальнюючи й систематизуючи наукові доробки вчених, слід виокремити окремі напрями дослідження поняття «доброчесності». Так, В. Бігун визначає «доброчесність», як принцип правосуддя; правовий режим і правовідносини [2]; В. Радінська та О. Карпушова визначають доброчесність як правову категорію [13]; К. Мешковський як нормоутворюючий принцип державного управління [6]; Н. Сорокіна розкриває поняття «доброчесності» як форму індивідуального освоєння моральних цінностей [14]. Отже, необхідно констатувати, що в юридичній літературі відсутній єдиний підхід до поняття «доброчесності».

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – проаналізувати терміно-поняття «доброчесність» та здійснити наукове осмислення доброчесності як принципу діяльності правника.

Виклад основного матеріалу. З урахуванням наведеного визначаємо, що принципами діяльності правників є основоположні, керівні ідеї, основні вихідні положення та закономірності, на яких ґрунтується організація та діяльність правників, здійснення правничої практичної діяльності.

Аналізуючи юридичну літературу необхідно зазначити, що існують різні підходи до розуміння принципів професійної діяльності юристів, на наше переконання, найбільш слушними є принципи професійної діяльності юристів України, які затверджені V з'їздом Спілки юристів України від 16.05.2001 року. В своїй професійній діяльності юристи України

керуються наступними основними принципами: служіння народу України; верховенства права; незалежності і підкоренню лише закону; демократизму і гуманізму; пріоритету прав і основних свобод людини і громадянина; професіоналізму, компетентності і відданості справі; чесності і порядності; додержання присяги (там, де її прийняття передбачено). Зокрема, закріплено, що юристи при виконанні своїх професійних обов'язків дотримуються загально визнаних принципів і норм міжнародного права, міжнародних договорів України, які є складовою частиною її законодавства, а в особистому житті юристи своєю поведінкою стверджують загальнолюдські моральні цінності, принципи християнської моралі, узвичаєні етичні настанови інших релігійних конфесій [15].

Отже, в документі «Основні засади професійної етики юристів України» закріплений принцип чесності та порядності. Безумовно, чесність є ключовим етичним принципом, який відіграє важливу роль у побудові відносин у суспільстві, але, на наше переконання, доцільно цей принцип замінити на принцип доброчесності, адже це поняття ширше і включає в себе більш широкий спектр моральних цінностей та відображає чесність людини, її здатність діяти відповідно до високих стандартів моралі та етики. Чесність вимагає правдивості та чесного відображення фактів, тоді як доброчесність охоплює широке коло цінностей, включаючи справедливість, милосердя та інші аспекти.

Доброчесність є важливим елементом будь-якого ефективного та справедливого суспільства, оскільки вона сприяє підтримці взаєморозуміння та довіри між людьми. Цей принцип виступає як фундаментальна складова повсякденної етики та психології міжособистісних взаємин, що сприяє створенню позитивного соціального середовища.

Для розуміння терміно-поняття «доброчесність» спочатку потрібно звернутися до філософських вимірів та уявлень. У Великому тлумачному

словнику сучасної української мови поняття доброчесності розглядається як висока моральна чистота, чесність [3, с. 308].

У Сучасному словнику з етики, доброчесність визначається крізь призму інституційної характеристики, як позитивна моральна якість, зумовлена свідомістю і волею людини, яка є узагальненою стійкою характеристикою людини, її способу життя, вчинків; якість, що характеризує готовність і здатність особистості свідомо і неухильно орієнтуватись у своїй діяльності та поведінці на принципи добра і справедливості [16, с. 387]. Це визначення, безсумнівно, правильне, але воно є філософським і не містить маркерів, за якими можна було б на практиці оцінити, чи відповідає конкретна особа вимогам доброчесності.

Саме поняття «доброчесність» є сполученням двох окремих слів – «добро» і «чесність» - як необхідних базових принципів. Справді, доброчесність постає ідеалом людського життя, спрямованого до добра. Уявлення про те у чому полягає суть доброчесності та як її досягти, були не лише частиною філософської проблематики, а й завжди відображали уявлення представників певної культури про те, як людина має влаштовувати своє життя згідно з принципами добра, справедливості, честі тощо [14, с. 40].

В 2006 році Україна ратифікувала Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти корупції. Ст. 11 зобов'язує її учасників вживати заходів стосовно зміцнення доброчесності та запобігання можливостей для корупції серед представників суддівства [5].

У Керівництві зі впровадження та оціночної структури для статті 11, термін «доброчесність» у його застосуванні до членів судової влади визначається як цілісна концепція, яка стосується здатності судової системи або окремого члена судової системи протистояти корупції, поважаючи основні цінності незалежності, неупередженості, особистої чесності, пристойності, рівності, компетентності та старанності. У

Керівництві передбачені заходи зі зміцнення доброчесності суддів, зокрема, шляхом прийняття та забезпечення дотримання кодексу поведінки суддів [17].

Третій показник, закріплений Бангалорськими принципами суддів від 19 травня 2006 року, встановлює чесність та непідкупність, які є необхідними умовами для належного виконання суддею своїх обов'язків. Сутність цього показника полягає у тому, що суддя демонструє поведінку, бездоганну навіть з точки зору стороннього спостерігача, а спосіб дій та поведінка судді мають підтримувати впевненість суспільства в чесності та непідкупності судових органів. Таким чином, недостатньо просто чинити правосуддя, потрібно робити це відкрито для суспільства [1].

Так, ст. 12¹ Правил адвокатської етики закріпила принцип доброчесності, як чесність та добропорядна репутація, а саме те що адвокат має бути добропорядним, чесним та гідно виконувати свої професійні обов'язки [7].

Вперше в національному законодавстві поняття «доброчесність» використано у Концепції адміністративної реформи в Україні від 22.07.1998 року для визначення принципу діяльності органів виконавчої влади, відповідно до якого необхідно здійснити реформування їх діяльності, проте в чому цей принцип полягав, законодавець не уточнював. Протягом тривалого часу поняття «доброчесність» в національному законодавстві не використовувалося, і принцип доброчесності як принцип діяльності органів виконавчої влади не знаходив свого визначення в нормативних актах та висвітлення в роботах вітчизняних науковців. Знов поняття «доброчесності» в національному законодавстві було використано вже в 2006 році, з прийняттям Концепції подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності» від 11.09.2006 року [13, с. 43].

Аналізуючи чинне національне законодавство необхідно підкреслити, що «доброчесність» потребує уточнення та приведення

законодавства до єдиного поняття, адже розуміється за різними критеріями:

– як принцип державної служби, відповідно до ст. 4 Закону України «Про державну службу», принцип доброчесності - спрямованість дій державного службовця на захист публічних інтересів та відмова державного службовця від превалювання приватного інтересу під час здійснення наданих йому повноважень [10]. Необхідно звернути увагу, що визначення принципу доброчесності у цьому нормативно-правовому акті є досить просторовим за своїм змістом, адже визначає його лише у контексті професійних обов'язків державного службовця. У Порядку здійснення перевірок на доброчесність та моніторингу способу життя працівників Бюро економічної безпеки України від 19 листопада 2021 року, доброчесність розуміється, як принцип та вживається у значенні, наведеному у Законі України «Про державну службу» [8];

– як критерій відповідності посаді члена Вищої ради правосуддя в ст. 6 та ч. 1 ст. 9 Закону України «Про Вищу раду юстиції» [11]. ст. 95 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» закріплює критерій відповідності посаді члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України [12];

– відповідно до Порядку проведення таємної перевірки доброчесності прокурорів від 29 грудня 2022 року, доброчесність прокурора - здатність прокурора спрямовувати свої дії на захист публічних інтересів, відмовляючись від превалювання приватного інтересу під час здійснення наданих йому повноважень, та повідомляти достовірні відомості в Декларації під час її подання [9], отже, доброчесність розуміється, як професійна діяльність, що базується на виконанні службових обов'язків.

Слушною є думка Л. Гаврилюка, що в нормах вітчизняного законодавства термін «доброчесність» вживається й широко використовується у формі юридичної термінології як: вид перевірки; один із принципів діяльності державних службовців, та працівників

правоохоронних органів; критерій відповідності посаді; принцип організації роботи з повідомленнями; принцип освітньої діяльності; діяльність працівників, що базується на виконанні службових обов'язків відповідно до вимог законів України та правил етичної поведінки. Водночас законодавець не надав в цих законодавчих актах визначення термінів «доброчесність» та «перевірка на доброчесність» [4, с. 152].

Н. Сорокіна розкриває поняття «доброчесності» як форму індивідуального освоєння моральних цінностей, визначаючи її як категорію, яка належить до фундаментальних категорій науки етики, відображаючи суб'єктивну форму моралі та означає результат виявлення в поведінці особистих певних стійких позитивних моральних якостей [14, с. 40].

Підтримуючи точку зору В. Радінської та О. Карпушової, необхідно підкреслити, що складність, неоднозначність та різноплановість «доброчесності» як філософської та етичної категорії призвели до того, що в національному правовому полі з'явилося невизначене та неоднозначне поняття, трактування якого залежить від уявлень та усвідомлень особи, яка його тлумачить, в результаті чого набуває ознак суб'єктивності, що негативно впливає на суспільні відносини, при врегулюванні яких воно застосовується [13, с. 48].

Висновок. Безумовним фактом є те, що доброчесність є важливою передумовою довіри до правосуддя, що витікає з положень міжнародного та національного законодавства. Досліджуючи доброчесність, як принцип діяльності правника, необхідно зазначити, що він має бути дослідженим не лише з огляду на діяльність судді. Цей принцип є фундаментом для ефективної та справедливої правової системи та відіграє важливу роль у забезпеченні рівності, справедливості та захисту прав людини. «Доброчесність» більш широке поняття по відношенню до «чесності», та включає наступні ключові аспекти у практиці правника: чесність та

правдивість; конфіденційність; свідомість моральних обов'язків; професійна компетентність; відсутність конфлікту інтересів; повага до прав та свобод людини; гідність та повага до гідності інших тощо. Дотримання принципів доброчесності в професійній діяльності є необхідним для підтримання довіри до правової системи в умовах сталого розвитку та забезпечення справедливості. Це створює основу для ефективної роботи правничої професії на користь суспільства та правосуддя.

Література

1. Бангалорські принципи поведінки суддів: схвалені Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН від 27.07.2006 №2006/23. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j67#Text (дата звернення: 22.10.2023).
2. Бігун В.С. Доброчесність як правовий режим і правовідносини. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 3. С. 20-24. doi: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.3.2019.02>.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
4. Гаврилюк Л. В. Законодавчі передумови перевірок на доброчесність. *Право і суспільство*. 2022. № 3. С. 148-153. doi: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.3.22>.
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: затверджена 31.10.2003 р., ратифікована Україною 18.10.2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення: 22.10.2023).
6. Мешковський К.Е. Доброчесність як нормоутворюючий принцип державного управління: уроки Платона і Арістотеля. *Інвестиції:*

- практика та досвід.* 2017. № 23. С. 109-112. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/23_2017/21.pdf (дата звернення: 20.10.2023).
7. Правила адвокатської етики: затверджені 9.06.2017 р. зі змінами від 15.02.2019 р.: затверджені З'їздом адвокатів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text> (дата звернення: 22.10.2023).
 8. Порядок здійснення перевірок на доброчесність та моніторингу способу життя працівників Бюро економічної безпеки України: Наказ Бюро економічної безпеки України від 19.11.2021 року №19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0094-22#Text> (дата звернення: 22.10.2023).
 9. Порядок проведення таємної перевірки доброчесності прокурорів: Наказ Генерального прокурора від 29.12.2022 року №293. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0293905-22#Text> (дата звернення: 22.10.2023).
 10. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 року № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 22.10.2023).
 11. Про Вищу раду юстиції: Закон України від 21.12.2016 року № 1798-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text> (дата звернення: 22.10.2023).
 12. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2.06.2016 року № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 22.10.2023).
 13. Рядінська В.О., Карпушова О.В. Правові проблеми визначення доброчесності як правової категорії в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право.* 2021. Вип. 65. С. 43-50. doi: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.65.7>.

14. Сорокіна Н. Добросесність як необхідний морально-етичний складник діяльності державного публічного службовця. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2017. № 5. С. 39-42.
15. Основні засади професійної етики юристів України: затверджені V з'їздом Спілки юристів України від 16.05.2001 року. URL: <http://www.lawclinic.narod.ru/gazeta/gazeta9/3.htm> (дата звернення: 22.10.2023).
16. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики: Словник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с.
17. Implementation Guide and Evaluative Framework for Article 11. The United Nations Convention against Corruption. United Nations. New York, 2015. 86 p. URL: https://www.unodc.org/documents/corruption/Publications/2014/Implementation_Guide_and_Evaluative_Framework_for_Article_11_-_English.pdf (дата звернення: 20.10.2023).

References

1. Banhalorski pryntsypy povedinky suddiv: skhvaleni Rezoliutsiieiu Ekonomichnoi ta Sotsialnoi Rady OON vid 27.07.2006 №2006/23. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j67#Text.
2. Bihun V.S. Dobrochesnist yak pravovyi rezhym i pravovidnosyny. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2019. № 3. S. 20-24. doi: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.3.2019.02>.
3. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod. i dopov.) / Uklad. i holov. red. V.T. Busel. Kyiv; Irpin: VTF «Perun», 2005. 1728 s.
4. Havryliuk L. V. Zakonodavchi peredumovy perevirok na dobrochesnist. *Pravo i suspilstvo*. 2022. № 3. S. 148-153. doi: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.3.22>.

5. Konventsiiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii proty koruptsii: zatverdzhena 31.10.2003 r., ratyfikovana Ukrainoiu 18.10.2006 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.
6. Meshkovskiy K.E. Dobrochesnist yak normoutvoriuiuchyiy pryntsyyp derzhavnoho upravlinnia: uroky Platona i Aristotelia. Investytsii: praktyka ta dosvid. 2017. № 23. S. 109-112. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/23_2017/21.pdf.
7. Pravyla advokatskoi etyky: zatverdzheni 9.06.2017 r. zi zminamy vid 15.02.2019 r.: zatverdzheni Zizdom advokativ Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>.
8. Poriadok zdiisnennia perevirok na dobrochesnist ta monitorynhu sposobu zhyttia pratsivnykiv Biuro ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: Nakaz Biuro ekonomichnoi bezpeky Ukrainy vid 19.11.2021 roku №19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0094-22#Text>.
9. Poriadok provedennia taiemnoi perevirky dobrochesnosti prokuroriv: Nakaz Heneralnoho prokurora vid 29.12.2022 roku №293. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0293905-22#Text>.
10. Pro derzhavnu sluzhbu: Zakon Ukrainy vid 10.12.2015 roku № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.
11. Pro Vyshchu radu yustytsii: Zakon Ukrainy vid 21.12.2016 roku № 1798-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text>.
12. Pro sudoustrii i status suddiv: Zakon Ukrainy vid 2.06.2016 roku № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
13. Riadinska V.O., Karpushova O.V. Pravovi problemy vyznachennia dobrochesnosti yak pravovoi katehorii v Ukraini. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii Pravo*. 2021. Vyp. 65. S. 43-50. doi: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.65.7>.

14. Sorokina N. Dobrochesnist yak neobkhidnyi moralno-etychnyi skladnyk diialnosti derzhavnoho publicznego sluzhbovtsia. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2017. № 5. S. 39-42.
15. Osnovni zasady profesiinoi etyky yurystiv Ukrainy: zatverdzeni V zizdom Spilky yurystiv Ukrainy vid 16.05.2001 roku. URL: <http://www.lawclinic.narod.ru/gazeta/gazeta9/3.htm>.
16. Toftul M. H. Suchasnyi slovnyk z etyky: Slovnyk. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2014. 416 s.
17. Implementation Guide and Evaluative Framework for Article 11. The United Nations Convention against Corruption. United Nations. New York, 2015. 86 r. URL: https://www.unodc.org/documents/corruption/Publications/2014/Implementation_Guide_and_Evaluative_Framework_for_Article_11_-_English.pdf.